

MÖRTÉNETHI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi Iroda:
Lyceumi nyomda. — Kladó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közlő: Jakab Elek.

VII.

AZ ALPERES DEREKAS VÉDELME.

(Folytatás.)

Alperestől soha sem mondott, hirhordáson épült, józan értelem nélkül szükölködő néhány szavak a vád alapja; alperestől nem származott, alpereshez nem szóló s nagy részben megyei nyilvános végzéseket érdeklő levelek nehezítő körülmények; soha be nem bizonyított és az ország körülményeinél s alkotásánál fogva nem is létezhető titkos társaságróli álmódosítás az üldözés oka. Mindezekre mit kelljen szólni? Alperes a rajta elkövetett méltatlanság érzetében elnémul, de maga a dolog nyilván kiált és kiált a jelen korhoz és jövődőséghez. Ily tisztán álló körülmények közt sem ez, sem az a maga ítéletének meghozásában nem fog csalatkozni.

A fentebbiekkel feleslegesen is meglevén a bűnös törekvéséről vád hiúsága is bizonyítva, le vannak már a felperes királyi fuscusnak mind ama kérdéses phrasisra ala-

pított, mind csak általánosan felhozott vádjai rontva.

Meg van mutatva, miszerint a kir. fuscus tanúi mind azért, mivel suggestivus kérdésekre vétetett vallomásuk, mind pedig mivel alperes iránt azon közgyűlés alatt s azt megelőzőleg ellenséges indulatot bizonyítottak, be nem vehetők; és hogy azok közül többekre kir. fuscus részéről tilalmas befolyás gyakoroltatott.

Meg van mutatva, hogy az alperesre fogott periodus egy hirhordás száleménye s ebből merített feladás utján került a királyi fuscus kérdőpontjai közé.

Meg van mutatva, miképen a követelt phrasisra csak hat igenlő tanú van, nyolcz pedig különböző phrasisokat adván alperes szájába, ama hatnak s egyik a másiknak is ellene mond. Azon felül négy ezen kétféle tanúk közül fontos körülmények által különösen is meg van semmisítve.

Továbbá, hogy a kir. fuscus többi tanúi e phrasis mondására nézve alperes ellen semmit, sőt mellette bizonyítanak. Minek követ-

kezésében alperes már csak a próbák nem léte miatt is ama periodus mondásával nem terhelhetetik.

Meg van mutatva ellenben 43 elhatározottan valló tanú által, hogy alperes azon phrasist teljességgel nem mondotta. És hogy annál fogva minden vád és kereset, mi azon követelt phrasison épült s azért indíttatott, semmiyé lett.

Meg van mutatva azon részint csak általánosan tett, részint pedig ama soha sem létezettnek bebizonyított phrasison épült vádnak alaptalansága, miszerint alperes beszédében a királyi méltóságot alacsonyította volna, s meg van mutatva 53 tanúnak elhatározott vallomása által, miszerint a királyi felség iránt hódoló tisztelettel nyilatkozott, s hogy a felség személyét a kormány nevezettől megkülönböztette. Mely szón sem nyelvtudomány, sem józan ész s alkotmányos fogalmak szerint, sem pedig törvényeink szavai s törvényes és közsokás következésében magát a felséget érteni úgy sem lehet.

Meg van mutatva, miszerint lázítási czélzatról szóló vádját a kir. fiscus még csak egy elhatározott tanúval sem bizonyíthatja.

Ellenben 64, hatvannégy tanú s Szathmár vármegye közönsége bizonyítja, miszerint alperes nemcsak hogy nem lázított, sőt a közbéke alapítása volt czélzata s annak törvény általi biztosításán igyekezett.

Meg van mutatva nyolcz törvényhatóság s több egyes személyek bizonyítványai által, miszerint alperesnek mind köz, mind magános életében, mint hiv és békés polgárnak, minden törekvése királya s hazája javára s boldogságára volt intézve.

Meg van végre mutatva, hogy a királyi fiscusnak ellene felhozott oklevelei semmit sem bizonyítanak, s jelesen, hogy azokból alperesnek a pozsonyi ifjak casinójávali egybekötötését legkisebbnyire sem lehet követeltetni, s hogy ezen állított egybekötötés bizonyítására a felperes csak egyetlen egy állító tanút vagy arról szóló iratot sem tud előmutatni; valamint, hogy azon nagyobbára mások által másokhoz irt s alperesről részint említést sem tevő levelek titkos szövetségnek távoli nyomát sem mutatják, s annyival ke-

vesebbé annak, hogy alperes valami ily szövetségnek tagja lett volna.

A felperes okai s oklevelei e szerint megezáfolva, a vádak megsemmisítve, alperes ártatlansága annyi és oly tiszta bizonyítványokkal megmutatva levén: ezen ily világosságban álló ügyet tekintsük meg még egy szempontból, mely minden ügyre nézve nagy fontosságú s bírónak mellözhetetlen. És ezen szempont a bizonyítványoknak, valamint a körülményeknek összehangzása, pontosulása (concursum probarum et circumstantiarum) szint úgy a terhelő, mint a mentő bizonyítványokat s körülményeket tekintvén.

A felperes mellett szól-é a bizonyítványok s körülmények összehangzása vagy nem: ezt csak akkor kellene és lehetne tekintetbe venni, midőn tagadhatatlan lenne, miszerint a követelt eset s támasztott vádak valóban foglalnak magokban bünt, még pedig azon bünt s épen azon keresetre s büntetésre tartozót, melyet a vádló követel. Mert ugyanis büntető törvénynek természetéből foly s annak lényeges feltéte, miszerint bűn, büntetés, bíróság s pör neme az esetek szerint tisztán el legyen határozva s egymástól élesen megkülönböztetve. Inon van, hogy ha egy követelt eset nem azon bűn, minek követeltetik, és ha a vád esete törvény szerint nem azon büntetést vonja maga után, melyet a vádló kíván s melynek kimondását a törvény ugyanazon bíróra s épen azon pör neme következésében bizta, a pörnek vissza kell utasíttatni azon bíróság elébe, hová az a követelt bűn természeténél fogva tartozik, oly pör nemére, melyeket az illet, s oly büntetés követelése végett, melyet azon esetre törvény határozott. És ezen visszautasítás igen természetes, mert bíró csak oly pör nemében s oly bűn felett ítélhet, mi törvény szerint bíráskodása alá tartozik, s csak oly büntetést rendelhet, melynek kimondására törvény felhatalmazta. Ha ily visszautasítás nem történe, szükségesképen következne, miszerint bíró gyakran nem ötet illető perben, nem reá tartozó bűn felett ítélne s oly büntetést szabna, mi hatási körébe nem tartozik.

Felperesre nézve épen nem áll az, miszerint bizonyos lenne, hogy ha vádja valósulna is, az jelen pör nemére ezen tisztelt bíróság elébe s a követelt büntetésre tartozó lenne. Sőt a fentelbiekben oly bőven s világosan be van mindezeknek ellenkezőjök bizonyítva.

Ezeknek következésében bizonyos, miszerint ezen pörnek már azon kérdésen kell megbukni, mely egyenesen a vád természetét még minden esetre s személyre való alkalmazás nélkül illeti, s mi előtt annak kellene vizsgálatni, hogy azon vád valósul-e s a követelt esetet s körülményeket be lehet-e bizonyítani?

Ennélfogva a felperesre nézve itt a bizonyítványok s körülmények összhangzása s pontosulása (concursum probarum et circumstantiarum) tekintetbe nem vehető.

De mivel ugyanis e pörben alperes tartozása s a valódi szükség felett annyi nyilvános bizonyítványát mutatta be ártatlanságának s oly sokféleképen czáfolta meg az ellene emelt vádat, ám tekintsük még meg azt is, hogy ezen bizonyítványok s körülmények összhangzása mennyire szól a felperes mellett, valamint azt is, hogy erre nézve mi tűnik ki az alperes bizonyítványait s körülményeit tekintve?

Felperes tanúinak, mint láttuk, egy része, sőt a dolgot jól felvéve, egy híján hasonfele alperes mentő tanúi közé számlálható, a terhelőknek is általánosan meg van, még pedig fontos okoknál fogva, be nem vehetőségök bizonyítva. Ezenfelül a tanúk részint egyenlőn vallók, részint pedig ugy általán, mint egyes tanúk. Az egyenlőn valló hat tanúból egy azon vallomásának megbánását nyilatkoztatta, egy pedig magát ezen vallomásra csábtottnak vallván, semmivé lett, a más négy felesleg is meg van azon felperesi tanúk által czáfolva, kik egyenesen ezeknek vallomása ellen s nyilván az alperes mellett vallanak. Egyes tanúként áll ama nyolcz, kik mind az említett hattól, mind egyik a másiktól különbözöket állítanak; ezen nyolcz is megsemmisíti ama hatot, de megsemmisíti egyik a másikat, mivel egymás közt nemcsak nem egyezik, sőt egymással ellenkezik.

Ezeknél fogva a felperesi tanúkról valóban mindent inkább lehet állítani; mint hogy azokra nézve a vádat illetőleg összhangzás s egybepontosulás léteznék.

Épen a milyen kevésbé létezik ez a felperes tanúira nézve, szintoly tagadhatatlan s nyilvános a tanúk összhangzása az alperes mentő vallomásokban. Nincs alperesnek egy tanúja is, ki a többivel ellenkeznék. Negyvenhárom tanúja bizonyítja, hogy a követelt phrasist nem mondotta. Ötvenhárom tanúja vallja s ezek közt nyolcz felperesi, hogy a királyi méltóságot nem alacsonyította s a felség iránt hódoló tiszteletet bizonyított; harminczhét saját tanúja s nyolcz felperesi nyilván kifejezi, miszerint a „kormány“ szót teljességgel nem a felségre értve mondotta, és tizenegyz felperesi s ötven alperesi tanú elhatározottan erősíti, miszerint épen nem lázított, sőt törvényes és békés czélzata volt.

Tagadhatatlan tehát, hogy az alperes tanúira nézve öt mentőleg létezik, s teljes mértékben létezik a tanúk összhangzása (concursum testium).

A felperes többi próbáira nézve az összhangzásnak árnyéka sincs. Ezen oklevelek az eredeti vádat nem is érdeklik, azzal legkisebb egybeköttetésben sem állanak. Az, minek bizonyítására fel vannak hozva, de a mit épen nem bizonyítanak, a követelt bünt távolról sem érdekli, következőleg ily oklevelek, melyek a pör fő. — mondhatni — egyedüli alapját és tárgyát, t. i. a követelt phrasist nem érdeklik, melyek királyi méltóság lealacsonyításáról semmit sem említenek, melyek lázítási czélzat vagy bűnös törekvés bizonyítására merőben nem alkalmasok és melyeknek próbált, de nem sikerülhető öröklődése is csak oda megyen ki, miszerint alperesnek egy bizonyos casinóval egybeköttetés s egy soha sem létezett szövetségbeni részvétét gyaníttassa, ily oklevelek csakugyan a jelen vádra s e jelen pörre nézve összhangzóknak nem nevezethetnek, sőt hogy ide nem illők s erre nem tartoznak, kétségtelen.

Ez szintoly kétségtelen, mint a milyen bizonyos alperes azon részint törvényhatóságoktól, részint egyes személyektől eredett okleveleinek összhangzása, melyek törekvéseinek hiv polgárhoz illő voltát bizo-

nyítták; valamint azon tanúvallomásoknak is egyértelműsége, melyek nyilvánossá teszik, miszerint alperes sem a pozsonyi ifjak casinójával egybekötöttségben, sem bárminő titkos szövetségnek tagja nem volt.

Már a mi a körülményeknek alperesre nézve terhelőleg vagy mentőleg állását s összehangzását illeti, arra nézve a fennebbiekben bőven ki van fejtve, miszerint a dolog állását, mindent, mi történt s a körülmények összeségét tekintve, a felperes vádjai nem léteznek; és ezekben a kereset alaptalan s méltatlan volta tárgyilag (objective) van bebizonyítva.

A mi pedig a vádnak alperes személyére illesztését vagyis a tárgynak személyességi (subjectiv) tekintetből vételét s az ezt tárgyazó körülményeket illeti, meg van a védelem folytában s elég bőven bizonyítva alperes beszédére nézve, miszerint ő ott beszélt, hol beszélni jusa volt, oly tárgy felett, miről szólni júsához tartozott, sőt kötelességében feküdt; miként országosan pártolt tárgynak követi utasítás által törvénybe igtatását, tehát szabad dolognak szabad utoni eszközését javalta. És hogy a javaslatot a közbéke s boldogság biztosíthatásával támogatta s ennek megtartására tette intéző figyelmét. Meg van az is bizonyítva, miképen a közgyűlés, habár többek által ellene fel is volt ingerelve, még sem talált beszédében semmi helytelent, sőt ellenségei sem tudtak abba belekötni, s azon egyetlen egy is, ki valami mondásán felakadt, adott felvilágosításában megnyugodott. Hogy ezen gyűlést megelőzőleg is minden köz s magános életbeli körülmények nem az alperes ellen, hanem mellette szólanak, bizonyítja azt sok és fontos oklevél és bizonyítja a köztudat, mely alperesnek azon közgyűlés előtt s azóta folyt élete felől ítéletét elég nyilván kimondta. Nem összehangzó-k-é ezen körülmények s nem pontosulnak-é nyilván s félre nem érthetőleg alperes hibátlan volta bebizonyítására?

A tárgyat s a személyt illető tekinteten kívül a körülmények még polgári vagyis politikai szempontból is nézethetnek vagy legáltalább szoktak nézethetni.

E jelen ügyben ily nézetnek csak akkor

lehetne helye, ha alperes ama beszédének valami nagy fontosságú s talán épen káros következése lehetett vagy lett volna. Káros következése azon beszédnek nem lehetett, mert törvénynek törvényes utoni javaslása s közbéke fenntartására intézett célzat s intés nem szülhet káros következt. És hogy nem is szült, eléggé tudva van. E tekintet sem szól tehát legkevesebbé is alperes ellen.

Sőt polgári nézetek következtében ez ügynek a mult ország gyűlése által a közelebbire hagyományként pártolás végett történt általbocsájtása, 36 törvényhatóságnak élénk pártfogása, a közkedvetlenség, mit e pörnek folyamata szült, s azon öröm s hála s helybenhagyás érzetes nyilvánítása, melyet e pörnek alperes részére leendő eldőlése oly sokaknál és oly közönségesen okozand, bizonyosan mind az alperes mellett szóló körülmények.

Van még végre egy nézet, mely bírónál többeket kirekesztőleg nem létezhetik, de a melyet a többinek sem szabad kirekeszteni és ez az emberi érzés. Felperes kir. fiscus alperest szinte négy év óta e sorvasztó pör sulya alatt sinlődteti. Ennek hatása alperes polgári s társasági viszonyait feldulta; méltatlanságok, üldöztetés és gyötrő bizonytalanság keserű érzetei alá ásták egészségét; ezen rongált egészség mellett az erkölcsi szenvedések emésztő ereje kettőztetett lön, s az így naponként hanyatlottabb egészség mellett a kényszerített védelmi gond és munka annyira veszélyes leve, miként alperes, kit maga gyógyíthatásától elzártak, eltávoztattak, jelen pillanatban a teljes megvakulás borzasztó küszöbén áll.

*

E szokatlanul hosszú védelemirat valahára végéhez közelít. Tartani lehet, hogy ezen hosszúság a tisztelt bíróságnak fáradsalmat fogott okozni; de miután alperes e jelen pör egész folytában oly sok oldalról támadtatott meg; miután ellene semmit sem nyomó ugyan, de nagy számu okok és oklevelek a pörbe tétettek; miután ez okok és oklevelek alperes feleletét be nem várva, tehát

egyoldalúlag nyomosan terhelőknek bírói ítélet által kimondattak. Alperes erkölcsileg kényszerítve lön mind azon sok oldalokra kiterjeszkedni, mind azon okokat s okleveleket egyenként megvizsgálni, azoknak erő és igazság nélkül szükölködését egyenként megmutogatni s így védelmét e hosszúságra kinyújtani.

Ki egy értelmetlen s még azonfelül hamisan reá fogott mondásért és pusztá mondásért lázasztóvá, országot felforgatni akaróvá bélyegeztetik; ki tizenhatsz év alatt szakadatlan nyilvánossággal folyt polgári élte daczára titkos szövetekezések koholójának rágalmaztatik, kinek minden, a mit tett, minden, a mit nem tett, bűnül rovatik fel; ki előtt mindezek következtetésében felruttattatik a véres pallós és mégis e szörnyű helyzetében védelmi módjai megnehezítettnek; a törvénykezés rendes utja előtte bezáratik; az, nem lehet csudálni, ha e sok sérelmet, sok üldözést sok szavakban kénytelen felvilágosítani.

Ítélet s felperes új oklevelei előkészületekre kényszerítették, ezeknek közepette ítéletesen sürgettetett, ő elkészült, de a felperes mind a tanúk hitelesítését, mind e védelem beadhatását késleltette, ki kellett alperesnek ezen késleltetés s a hitelesítés körülményeit fejteni.

Kifogásokkal élni megtiltatott, s így kénytelen vala törvényeinkből megmutogatni, hogy azokkal élést törvényeink megengedik, kénytelen vala e részben törvény engedte jogaihoz ragaszkodni s kir. fiscus felpereségének sem törvény, sem igazság szerint meg nem állhatását bebizonyítani.

Pusztá szavakért vétetett üldözöbe s ez által szükséggé vált törvényeink hosszú sorát előszámolni s azokból nyilvánossá tenni, miképen hűtelenségi vétek csak tetteleges feltámadással követhetők el.

Kormány említéséért kiáltott a felség alacsonyítójának s e miatt azon különben minden alkotványos haza polgára előtt napfény világosságban álló igazságnak, hogy kormány és fejedelem egymástól lényegesen különböznek, számtalan okok, törvények és példák öszvehalmozásávali bizonyítását el nem kerülheté.

Tanúk állítottak ellene, kik ellenséges

harag, csábítás és fenyegetés által hamis vallomásokra szédítették, s ezeket undorító meztelenségekben egyenként fel kellett fedeznie és saját tanúk által is ki kellett világosítania, hogy azon értelmetlen, józan ész nélküli szavak, mikre a felperesi tanúk nyomorult hitőket letenni nem borzadtak, soha mondva nem voltak s józan fejü embertől soha nem mondathattak.

Lázasztó czélzat tulajdonított neki, neki, kinek ajkaira egyetlenegy emberi ész nélküli mondásnál egyebet reá költeni nem tudtak, s ennél fogva kényszerítve lön kifejtetni, mily alaptalan ráfogás ez s mily igazságtalan s egyszersmind képtelen valakiben szavakért, még pedig soha nem mondottakért, bűnös czélzatot keresni s annak, ki békét javasolt, szívében és veséiben csendzavaró gondolatokat akarni olvasni.

Végre ország felforgató titkos szövetekezéssel vádoltatott s ellene írományok hoztattak elő, miket nem irt, miket hozzá nem irtak, mik róla alig emlékeznek, mikből minden tetszhetik ki, csak az nem, minek bizonyítására előadattak. Mulhatatlan vala ezeket is egyenként czáfolni meg s ég és föld látára felvilágosítani: mi rendkívüli lépcsőre hágott rossz akarat az, mely ily valamit bizonyoságképen előadni nem bírul.

Azonban mindezek imé itt fekszenek, maradandó emlékül azon nem palástolt tildözni akarásnak, azon személy iránti bosszus indulatnak, minél fogva felperes kir. fiscus békés polgárt, törvényes pályán járó békés polgárt, ellenségesen megragad s itélőszék eleibe vonczol s az ország felső bíróságát nem átallja, nem fél, nem irtózik felszólítani, hogy az üldözöbe vettet egy értelem nélküli mondásért, melyet alperes soha nem mondott, neki vérdózatul oda vettesse.

És bíróság, mely elébe alperes kir. fiscus által e czélból kihivattatott, épen az, melynek tagjai nagyobb részben nem sokkal ezelőtt alperessel egy pályát futottak; kik a haza színe előtt vele együtt járdaltak; kik tudták,

mit érez, gondol, akar; kik hozzá hasonlólag megyei és országgyűléseken a haza szent ügyében lángszavakat mondtak, s kiknek ajkaikról jött kifejezések az országgyűlési könyvekben hirdetik a jelen és jövő kornak, miképen volt idő, midőn bátor elszánás a hazáért és törvények mellett még nem vala bűn s még nem vala szokás a hazának ellen hamis vádakát emelni s nevetséges semmire való színek alatt emberi nyugalom, szerencse és élet ellen lest hányni.

Ártatlan létét nemcsak tudva, de teljesen és czáfolhatatlanul bebizonyítva, lehetetlen fájdalom borította szívvel nem éreznie, hogy szinte e négy év óta ellene folyó pör s e pörrel egybekötött helyzet s kínos érzelmeket gerjesztő méltatlanságok által bűn és ítélet nélkül már előre oly büntetést szenved, mely nagy vétket elkövetett emberre nézve is eleendőnek találtathatnék.

E bűn és ítélet nélkül szinte négy év óta szenvedett büntetésnek közepette, ártatlansága győzhetetlen bizonyosságaival kezében itt látja végre közeledni az órát, melyben a birói ítélet felette elmondatik. Ki ártatlansága nyugtató érzését keblében hordozza, az az ítéletet nem rettegi. Részhajlatlan igazság a biró elengedhetetlen kötelessége; s alperes ily igazságot vár, ily igazságot követel bírától. Hatalmas ellenfél a maga ezerféle befolyásával fenyegető állásban lépett fel ellene; de arra, ki a birói szent esküt egyszer letette, emberi hatalomnak befolyással birni nem szabad. Alperest a mi illeti, ő emberi hatalommal felruházva nincs, de az ártatlanság, törvény és igazság szellemi hármasság hatalma őrzi őt. E hármasság hatalom oltalmában nincs erő, melyet őt büntetlenül elnyomhassa. E hármasság hatalom felszentelt végrehajtói az ítélőszékek. Alperes hiszi, miképen a tekintetes kir. tábla e magas hivatását mélyen érzi; azért nem kételkedik, hogy igazságtalan üldözője ellen igazságos védelmet fog találni.

Alperes ügyén a mult országgyűlési KK. és RR. emlékezete nyugoszik. Általok hazai ügynek neveztetett az s mint olyan forró hű kebellet pártfogásba vétetett. Tisztelt birái vissza fognak emlékezni a napra, midőn ez ügy feletti vitatás az ország. teremében legelőször megzendült s a hazafiúi kebleken

égető fájdalom érzelmeivel rezgett keresztül, mely fájdalomban csak az a kinézés szerzett enyhületet, miszerint az ügy bírák előtt fekszik, bírák előtt, kik a hazának gyermekei s a hazai törvény s alkotmány tiszteletében születettek, nevedektek s kiktől remény közt váratott, hogy előttök ez igazságos ügy el nem veszhet. E visszaemlékezés a hazának szentelt egy gondolattal öszveolvadva ünnepélyessé teendi a pillanatot, mely alperes sorsát eldöntendi.

Egyébiránt a vád hamis volta tagadhatatlanul bebizonyított; kibizonyított, miképen bűn nem létezik, s bűn nem létező, ha mégis büntetés következne, az igen nyilvánosan nem a bűn, hanem a személy ellen intézett csapás, nem bűn elleni díjosztói igazság, hanem csak személy ellen czélzott bosszú lehetne.

Díjosztó igazság a bűnre kimondott ítélettel magát a bünt nyomja le; személyes bosszu csak testet sanyargat, testet teszen semmivé, de a büntől tiszta lélek testi szenvedés által erősödve, szellem erejében emelkedik fel, és öszveroncsolt testi házára mutatva, néma, de törülhetetlen jelekkel szól földhöz és éghez, emberi közvéleményhez és isteni változatlan igazsághoz.

Alperes e lélekemelő gondolatban áll birái, hazája s Istene előtt. Saját tiszta voltát tudva és érezve, hiszi s nyilván kimondja, miképen őt, ki bünt nem követett el, semmi ítélet bűnössé nem teheti; lelki igazságát semmi ítélet el nem homályosíthatja. Tudja azt, hogy polgártársai (most és jövőben) igazságát megismerik és méltánylani fogják. Tudja, hogy ő, ki most birái előtt ítéletet várva áll, ez ítélet kimondása után biráival együtt állandó a jelen és jövő kor törvényszéke előtt, hol a korlátozhatatlan közvélemény tekintet nélkül, nyersen és szabadon harsogja ki ítéletét s osztogatja áldását vagy átkát, s biráival együtt állandó Isten előtt, kinek örök igazsága mérlegében az ártatlanság szenvedése lenyomó sulyban áll, ki a méltatlanul letiport szerencse leggyengébb sóhajtását, a méltatlanul kiontott vér legparányibb cseppjét kérlelhetetlen szigorúsággal számlálja elő, kinek végtelen irgalmát csak végtelen igazsága éri fel; hogy minden, ki felé egy gondolatot emelni bátor, szíve fenekéig rázkódjék ke-

részül s minden emberi tekintet, fény és hatalom lelke előtt mondhatatlan kicsinységbe oszoljon.

*

A felperes kir. fiscusért: Az előbbiekhöz ragaszkodván, ítélet alá bocsátja.

VIII.

A KIRÁLYI TÁBLA MINT ILLETÉKES ELSŐ BIRÓSÁG DEREKAS ÍTÉLETE.

FEBRUÁR 1-ÉN 1899.

Előadó: **Gosztonyi Miklós** ítélőmester. A királyi fiscusnak báró **Wesseleányi Miklós** elleni táblai büntető-perében a tekintetes királyi ítélő táblán

Ítéltetett:

A C.) alatti 2-ik, 10-ik, 11-ik és 14-ik, annak rendje szerént meghitelesített tanúknak vallásait ugyanazoknak a meghitelesítés után a 49-ik és 28-ik számok alatt újabban kiadott és az előbbeni ítélet által meghitelesítéshez nem bocsátott kinyilatkozásai meg nem gyengítvén, de meg sem gyengíthetvén, a 46-ik alperesi tanú vallásai józan értelmök továbbá arra, mintha a C.) alatti 3-ik tanú vallását a meghitelesítés után annak érdemére és belső foglalatjára megbánta és ezzel mintegy hamis vallástételt elesmért volna, magyarázható teljességgel nem lévén és így ezen C.) alatti 3-ik tanúnak hitelessége sem forgattatván ki; de a C.) alatti 27-ik szinte meghitelesített tanú sem czáfoltatván meg azzal, mit a 47-ik és 48-ik számok alattiak eléadnak, minthogy a mondott 27-ik tanú néhai Kölcsey Ferencznél, mint a 47-ik és 48-ik tanúk utasították, hibája helyrehozása azaz a mi ez alatt értődik, vallása módosítása végett csakugyan meg nem jelent és ezzel a meghitelesítés után különben is változhatatlan vallásához továbbá is ragaszkodott; a többi C.) alatti 30-ik, 31-ik és 32-ik, hasonlóképen meghitelesített tanúk hitelességének végre a 44-ik és 45-ik szám alatti csak törvényküli pusztá beszéden épült tanúvallomások nem árthatván, ugyanezen C.) alatti tanúvallatásban foglalt tanúk hitelessége minden kérdésen kivülinek találattatik.

Ellenben a felperesi kitétel megczáfolására előállított 27-ik és 28-ik szám és LL.) alatti 47. tanúkra az a nyomós és kiforgathatatlan észrevétel, hogy majd mindnyájan az alperes által kérdéses alkalommal mondott élesebb beszéd tartását, többen a nép zsirja, az adó, deperditák, zemplényi lázadások, szabadító kormány és hasonlók említését elesmervén, sőt azt se tagadván, hogy az alperes beszédjében ejtett kifejezéseiért a másod alispány által szigorúbban intetett, következképpen azon körülményeket, melyek közt a felperesi tanúk a vád alá vett mondásokat törtéteknek lenni állítják, bizonyítván, azon kérdésre, minők valának tehát az alperes kifejezései, melyeket a másod alispány felfogott? vagy nem emlékezéssel vagy nem tudással feleltek. Ezen körülállásnak pedig nyomóssága és fontossága még inkább nevededik, arra figyelmeztvén, hogy a felperesi tanúk, nagyobbára vármegye előljárói és előkelő tagjai csakhamar az eset után és pedig szavakat említve vallottak, az alperesi tanúk pedig a felfogott szavak helyett másokat, melyekkel az alperes élt és az alispányi megintésre alkalmat nyújtott, előadni nem tudnak. Miből nyilvánóságosan következik, hogy az alperesi tanúk tagadása azok mivoltát a tagadó tanúk sorába helyeztetik.

Ezek pedig így állván: a felperesi C.) és D.) alatti tanúk egybevetett vallásaikból világosságra derül, „hogy az alperes a kormányt azzal, hogy 9 millió ember zsirját szivja, nem akarja, hogy a nemesség törvény által segítsen rajtok, hanem arra várakozik, hogy jelen állapotban ellenünk felingerelje és ő szabadítson azután bennünket és ekkor jaj nekünk, mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk“

vádolni és tehénfejéstől húzott gyűlöletes példával és egyéb bővebb magyarázatokkal rágalmazni nem átalotta és ekképen azon helyen, mely a közjó előmozdítására és hazai institutiók fenntartására van szentelve, a törvényes szabadsággal azoknak felfogatására visszaélve, az alperes nem ügyelve az I-ső és II-ik Rész 3-ik címjeire, a publicus status ellen nyilvánosan felemelkedni bátorkodott.

Világosítják továbbá az alperesnek vétkes törekvését, hogy a vádba fogott eset előtt a pozsonyi ifjuságot, mely közül többen a K.) alatti főtörvényszéki ítéletek szerint valóságos bűnbe merültek, H.) betűhöz mellékelte és KK.) alatt ismételve előadott tulajdon válaszában buzdította; később pedig már jelen vád súlya alá vetve, a helyett, hogy a józan útra visszatérve, magát törvényesen védelmezte volna, ellenszegülését folytatva, a K.) alatt elítélt Lovassy Lászlónak hozzá tartott és azt magában foglaló E.) alatti és békés haladásra éppen nem mutató beszédét: „hogy character nem borzad vissza pallostól, erény kísértetek alatt nemesül, vérpadon leghatalmasabb sat. el kell az időnek jönni; midőn ember törpe önségén felülemelkedve, meg fogja vetni a hitvány életet ott, hol milliók sorsa áldozatot kér, vért kiált sat. életünk egyik nehéz és szép feladása legyen megtanítani a népet, a 8 millió nemtelent azon szomorú leczkére, hogy Wesselényi Miklós alkotmány, törvény és becsület útján természeti igazak mellett küzdve, 8 millió nyomtatott honosinak szerencsésjét eszközölni óhajtva, alacsony üldözés martalékja lön,” az F.) és G.) alatti vallások szerint helyeslette; sőt ily kárhozatos czélzat

alatt mi lappang, Kossuth Lajoshoz intézett I. alatti levélben, melyben ezt magasztalja, hogy „minden lépése borstörés volt a német orr alá” nem homályosan kifejtette. Folytatta végre Kossuth Lajossal egybeköttetését és perét számos törvényhatóságokkal az M.) N.) O.) és P.) alatti oklevelek szerint részint maga közölte, részint Kossuth Lajos által közölte oly végből, hogy az országnak 1791-ki 12-ki sark-törvénye rendelése alatt álló főtörvényszékeit ezen rendíthetetlen törvény letiprásával önfüggetlenségéből és állásából kiemelve, törvényes ítéletei hozatalában szabályozza.

Mindezek egybevéve az alperes vétkeségét a bűn magasabb fokára emelik, tekintve mindazonáltal arra, hogy a szathmári kérdéses közgyűlésen indulattól elragadtatva szólott, más alkalmakra nézve pedig a 68. 69. 70. 71. 72. 73. és 74-ik szám alatti bizonyítványok szerint a közgyűléseken magát a törvénykorlátjaihoz alkalmaztatta, az 1723. 9-dik cikkely büntetése súlya alól ugyan azon alperes felmentetik, elkövetett vétsége büntetésül azonban és másokra nézve is oktató üdvösséges például három esztendei fogságra ítéltetik és ennek végrehajtása rendeltetik.

Az alperes appellál

1839. Február 9-én a főméltóságú hét-
személyi táblára —

Ítéltetett:

A tekintetes királyi ítélőtáblának ítélet-
tetele helybenhagyatik.

IX.

KOSSUTH LAJOS FÖBENJÁRÓ PERÉBEN KÖLT KIRÁLYI TÁBLAI ÍTÉLET. *)

FEBRUÁR 23-ÁN 1839.

Előadó Végh Ignác ítélmester. A kir. fiscusnak Kossuth Lajos ellen foly-

tatott főbenjáró táblai perében a tekintetes királyi Itéltő táblán

Ítéltetett:

A főbenjáró perekben különben is nem a pusztá szóváltások, hanem a vád mellett s ez ellen felhozott próbák szolgálván ité-

*) Miért soroztatott és köttetett ez ítélet a per-folyamban ide, okát nem tudom. Itt találván, itt hagytam. Közli.

let alapjául, s így mindenkor teljes hatalmában állván az alperesnek, szóváltásai visszavonása nélkül is újabb próbáit előadni; ennél fogva a jelen per véglapjain beigtatott s a pernek végső határt szabó ítélet után a derék védelemről ismét az idézés kérdésére leendő vezetésére intézett prokatori visszahívás, mint a per természetével és törvényes rendszerrel ellenkező, egyébként pedig egyedül az igazság kiszolgáltatásának készletetésére czélzó, bíróiképv elvettetik. A per különben a vád érdemére nézve kimerítve lévén.—

Elég világosan kifejezé az alperes legközelebbi országgyűlés végével közrebocsátott C. alatti jelentésében azon czélt, melyet Törvényhatósági Tudósításainak időszakonként leendő kiadásában kitűzött, t. i. hogy a nyilvánosság terjesztésével a jövő törvényhozásban alapul szolgáló közvélemény előkészíttessék, és eloszolván az országgyűléssel egyszersmind a fénycsomó is, melyben mint valamely gyújtó pontban egyesültenek a nemzeti értelmiség fény sugarai, miután a nemzet municipális rendszere valamint fonséges [szköz arra, hogy megóvja s megtartsa, mit egyesített ereje tulajdonává tön, úgy igen rossz annak, mit meg nem bír, mit csak országilag közremunkálva szerezheth, kivívására, — ezen tekintetnél fogva kiadandó „Tudósításai“ az eldarabolt erők elágazása idejének beléptével az egység kapcsolatául s arra, hogy a nemzet országgyűlésén kívül is nemcsak megyeileg, hanem egyszersmind országilag éljen, eszközüül szolgáljanak. Mely jelentésnek tartalma a Q.) és R.) alatti naplóval s FF. alatti önvallással egybevetve, mint a honi intézetekkel ellenkező és a fennálló alkotmányos rendszernek kiforgatására irányzott, nyilván az alperesnek vétkes szándékát kitüntetvén; miképv munkálódott az alperes kitűzött ebbeli céljának elérésére? jelesen miképv kívánta a közvéleményt előkészíteni? és miben igyekezett mind a közvéleményt, mind az eldarabolt erőt egyesíteni? arra a feperes királyi fiscus által beperesített oklevelek czáfolhatatlan tanúságot szolgáltatnak. Ugy is kitetszik ezekből, hogy az alperes országszerte bizonyos levelezőket sze-

rezvén és ezekkel az ön elvei szellemében költ és többnyire előbbi értekezésekre válaszul szolgáló S.) T.) U.) V.) X.) Y.) Z.) AA.) BB.) CC.) GG.) HH.) és TT.) alatt levő levelezésbe bocsátkozván, midőn Hirlapjainak kiadásától az ország nádora ő fensége által eltiltatott, [ezen tilalom ellenére H.) és K.) szerint a vármegyékhez körlevelet eresztett, s ebben magános ügyét levelezői által mintegy nemzeti ügyet előmozdítani igyekezett. Melynek folytatában letiltására nem ügyelve, Tudósításait közrebocsátván, ezen letiltást tárgyazó beszédeket újabb meg újabb vitatások eszközlése végett nemcsak közönségesekké tette, hanem ugyan e tárgyak Tudósításai mindegyikében előforduló gondos megemlítése által ugyanazon vitatásokat folyvást táplálni s ekképv vétkes szándékát a közvélemény palástjába burkolni izyekezett. Ugyanezen ösvényt követte az alperes később is, midőn rossz szándéka Tudósításainak tartalmából még inkább kitűnvn, ezeknek folytatásától egyenesen ő felsége nevében F.) szerint eltiltatott, mely eltiltásnak nemhogy engedelmeskedett volna, hanem inkább makacs elhatározottsággal Pest vármegye gyűlésén mint a G.) alatt nyomban ellenmondott és ennek (mit általánosan a kérdéses legfelsőbb parancsolatnak a végrehajtásra megbizott tisztviselők által elmulasztott közlése sem igazolhat) magát ellene szegezvén; azután még öszvesen 16 Tudósítást közrebocsátott, és épen ezekben a leglázasztóbb beszédeket foglalván, vakmerő ellenszegülését nemcsak Tudósításaiiban nyilvánította, hanem egyszersmind a vármegyéknél keresett pártfogás ürügye alatt, hova I. szerint folyamodott, az említett eltiltás ellen az ország lakóseit láztította.

Ily makacs ellenszegüléssel folytatván Tudósításait az alperes, oda fordítá egész igyekezetét, hogy minden alkotmány és törvényes rendszer elleni elvek, mint például az ország aristocratico-monarchiai rendszerébe ütközö személy és vagyonbeli jusok egyenlősége és többefélk Hirlapjai által terjesztessenek. De mindezeknél vétke-sebb alakban tüntetik fel az alperes tettét azon a királyi hatalom, ugy a hármas tör-

vénykönyv II-ik része 3-ik címje szerint egyedül ő felségénél lévő kormány, ország főtörvényszékei és felsőbb tisztviselők tekintetének lealacsonyítására erányzott és minden józan hazai polgárt megrázkódtató beszédek melyeket nehogy a megyékben elhangozván feledékenységbe menjenek, ezen alperes Tudósításai segedelmével országszerte terjesztett; ilyenek találtnak a Tudósításoknak csaknem minden lapjain, de többi közt különösen a 18-dik lapon: „hol annak, hogy Magyarországon, hol annyi érdek, annyiféle az egymással ellenkező rend, annyi a vallás és nyelv, felkelés nem támadhat, utánna ragasztatik: mit fél hát annyira az ausztriai ház? azonban ha ő oly féltékenyen magoknak a törvényeknek megtapodásával tudja őrizni bátorságát, nekünk is kötelességünk mindent elkövetni személyes bátorságunk biztosítására, és miután ennek garantiáját a kormányban nem találjuk, keressük azt ön lelki erőnkben” — a 19-ik lapon az elfogatott ifjak ügyében ejtett kifejezés így áll: „különös parforce vadászat ez, s annál különösebb, hogy itt megfordítva róka és farkasok kergetik az embereket úgy, hogy valóban ez inkább bármely napkeleti zsarnoki tartományban, mint szelidséggel kérkedő kormányunkhoz illenek.” A 93-ik lapon nemcsak a megyei közgyűlés szentségével, de a legcsekélyebb miveltség első szabályaival sem egyeztethető gúnynyal Nérónak példája a kormányra alkalmaztatva említetik, — a 104-ik lapon ismét az elfogatott ifjak ügyében ily kijelentés foglaltatik: „mondhatom, gyönyörű fabrikája az igazságnak, minek ezen comoedia. Ily formán csak állítsanak böhér-intézetet a pesti piacon és csapassák el minden figurázás nélkül a szabadon szólók vagy gondolkozók fejéit s építsenek azokból egekig nyuló halmokat, de vigyázzanak, hogy a párolgó gőz a Nemesis orrát ne érje, mert ez rettentően szokta megboszszulni az

ily szenvedelmes játékot,” — a 145-ik lapon még ekkorиг hallatlan vakmerőséggel azon tudósításnak következtetésében, hogy Pest vármegye küldöttsége ő felsége elébe nem juthatott, ámbár az uralkodó felség szentséges személyének kivételével, de mégis a történetre alkalmaztatva, a macedoniai Fülöp királyhoz szóló asszonyinak szavai leggyölkösebb alakban említettek, — a 171-ik lapon következő szavak: „Sokat szenvedett már a magyar s legtöbbet az ausztriai ház alatt és mégis mitisztán áll előtte, mi tisztán áll a világ előtt nemzetünk? vannak népek, kik fejedelmöket földönfutóvá teszik, kik a minisztereket börtönre vetik, kiknél a fejedelem nem mer másképp, mint vassal bélelt kosikon kimenni” stb. — ugy ezek: „a kormány lassu viz gyanánt ássa magát alkotmányunk alá, — a 182-ik lapon végre ezek: „Erdélyben zsarnokilag a fegyver éle parancsol” olvashatók.

Ezek s más hasonlók mellett szinte oly szorgalommal adatnak elő a kérdésben forgó Tudósításokban mindazok, mik az igazság kiszolgáltatására fennálló királyi ítélőszékek becstelenségére részint rágalmozólag, részint fenyegetőzöleg mondtak a végre, hogy az 1790-ik esztendei 12-ik törvény-cikkely nyilvános eltapodásával az ország törvényeiben gyökerezett bíról önállás és függetlenség egy törvénytelen ellenőrség s a közvélemény álörccája alatt feltűnő idegen befolyás által korlátoltassék. — Példáit látni ennek a 67-ik lapon, hol ez mondatik: „A megye rendei nem képzelhetnek a magyar ég alatt oly elfogult, törvénytudatlan vagy eladékony bírót, ki a közvélemény daczára, az egyetemes nemzet oly nyilván kimondott ítéletének ellenére annyira vetemülne, hogy magára a függőség, kormányunkra az önkény bélyegét nyomva, Wesselényire, a hazának egyik leghivebb jobbágyára, kérdéses beszédje miatt a bűnöst kimondani merészlené,” — a 140. és 143-dik lapokon; hol a királyi tábla hasonlóan hitszegőnek, bizodalomra méltatlannak kiki-

áltatik, — a 171. és 173-ik lapokon, hol a királyi curia a legbecstelenitőbb kiejtésekkel illetetvén, annak ítélete törvényelleninek s kötelező erő nélkülinek nyilatkoztatik. Nem kevesebb gondal terjeszté végtére Hirlapjai által az alperes azon kicsapongásokat, melyek az ország előkelő tisztviselői tekintetének megrontása végett többek által mintegy vetélkedve előadattak.

Mely eddig például felhozott felettevétkes beszédek és rágalmazások, jóllehet mások által mondattak, mégis az alperest, ki azokat Lapjaiban ismét felvévén, a bennök rejtőző lázítást a felhevült indulatok újabb ingerlésére országszerte terjesztette, legfőbb mértékben terhelvén, e felett

Terheli őt még azon szoros kapcsolat is, melyben más hasonló kihágások miatt perbe fogottakkal és részint már megítéltettekkel állott, ugy azon befolyás, melylyel ilyeneknek ügyét minden módon nemzeti közügy czimével felruházni s ezzel az ország törvényhatóságait szünteleni izgatásban tartani iparkodott. Ez volt tulajdonkép célja, midőn a már megítélt báró Wesselényi Miklós ellen indított hűtelenségi pernek számosabb törvényhatóságokkal vétkes szándékból történt közlésében magát egyik főeszközüül használtatta, kivel mily szoros viszonyokban volt légyen, a Q.) és R.) alatti naplóján és önvallásán kívül azon rokonérés szülte bizodalom is mutatja, melylyel az általa gondosan megtakarított EE. alatti botránkozató levél hozzá intéztetett. Ugyanezen törekvésnek tulajdoníthatók az alperesnél gyakrabban tartott s az említett napló és önvallásból, de főkép a DD. alatti levélből felvilágosítható öszvejövetelek és tanácskozások; innét magyarázható végre, hogy az alperes más időközben per alá vétetteknek valamint elveiket osztotta, ugy minden alkotmányos rendszerrel szembeszökő kicsapongásait különös figyelemmel Lapjaiba foglalta, holott a törvény és jó rend, ugy ősi alkotmányhoz ragaszkodóknak nyilatkozásait csak egy-két szóval említette vagy egészen elmellőzte vagy félremagyarázva kigunyolta.

Mindezen előbocsátottak egybevetve eléggő próbául szolgálhatnak arra, hogy az alperes Tudósításainak kiadásával és ezekkel

öszvefűgésben levő minden tetteivel nem a törvény engedte nyilvánosság terjesztésére, hanem inkább egy nyilvános pártoskodásnak alapítására törekedvén, a közvéleményt és állítólag eldarabolt erőt abban kívánta egyesíteni, hogy a királyi jusok megszorítottassanak vagy legalább kétségbe hoztattassanak, szünteleni izgatás tápláltassék, a hazai alkotmányhoz ragaszkodók vagy hallgatásra kényszerítettessenek vagy közgyűlölet tárgyává tétessenek, és a fejedelem iránti bizodalmatlanság, most fennálló alkotmányos rendszer iránti gyűlölség, törvényes tisztviselők és ítélőszékek lealacsonyítása, minden felsőbbség eránti tekintetnek kiküszöbölése, szóval a teljes mértékű féktelenség gyökeret vevvén, országszerte terjedjen; de teljes próbául szolgálhatnak arra is, hogy az alperes ily rossz cél és vétkes törekvés mellett tetteleg is munkálódván a királyi méltóság megvetésére és alacsonyítására, ugy az alkotmányos rendszer felforgatására irányzott beszédeknek, a királyi hatalom által történt kárhoztatás, valamint a fenntebb érdekelt eltiltások után is egyre folytatott közönségessé tetele és ekkép elkövetett lázítás által a publicus status ellen nyilván felemelkedni bátorkodott.

Melyek ámbár az alperes vétkességét a bűn magosabb fokára emelik, tekintve mindazáltal az alperesnek azon védelmére, hogy a legfelsőbb királyi parancsolat a letiltást végrehajtó szolgabíró által véle sürgetése után sem közöltetett, ugy arra, hogy ezen a törvény legszigorubb sulyát különben maga után vonó gonosz törekedésére egy részben tulajdon vallása szerint a maga s házi-népe fenntartására megkivántató élelem keresés, más és nagy részben pedig a perbeli irományok szerint mások által benne nem kevésbé táplált ingereltség, {hiúság és elragadtatás vezérlették: ennél fogva a perbe fogott alperes a felperesi vádban felhívott 1723-ik eszt. 9-ik törvénycikkely által kiszabott büntetés sulya alól feloldoztatik, magának vétségéhez mért fenyítékéül azonban, másoknak pedig oktató például eddigi hasonlóúl büntetésül beszámított és 21 hónapot már meghaladó letartóztatásán feljül még három esztendei fogásra ítéltetik s ennek végrehajtása rendel-

ERDÉLY PÉNZÜGYI TÖRTÉNETÉHEZ

a XVI-ik században.

Közlő: Szilágyi Sándor.

Az erdélyi kincstartóságban az erdélyi rendek sürgetésére elmozdított Haller Péter után Wass László lett, kinek alább közlendő két magyar levele igen érdekes politikai és pénzügyi történeti adatokat tartalmaz.

I.

1554. jul. 20.

Magnifice domine, domine mihi observandissime, Serviciorum Meorum commendationem. Kévánok te kegyelmed felől minden jó hirt és egészséget hallanom, ugymint bizodalmas uram felől. Én bizon igen beteges ember vagyok, immár vagyon közel két hónapja és az reménségbe jöttem vala ide Fejérvárra püspök uramhoz, hogy inkább megkönnyebbedném, mert nyetalám nem lenne annyi gondom és boszontásom mint Déesen. Az te kegyelmed én hozzám való jóvöltát mind éltemben tartozom te kegyelmednek megszolgálnom, mert az mint te kegyelmed csak elmúlt napokban is királ ő felsége előtt én érettem törekedett, az mint én megértettem az te kegyelmed utolszori leveléből és az királ ő felsége leveléből is, holtig tartozom te kegyelmednek szolgálnom, de itt annyira megnyomorodott ember vagyok, kit püspök uram jól tud, hogy lehetetlen dolognak látom és ösmerem magamat hasznoson szolgálhatnom ő felségének. Jóllehet sok rendbéli nyavalyásságimat megirtam ezelőtt is te kegyelmednek, kikkel én megbántattam az ő felsége szolgálatiban, de nem tudom, ha te kegyelmed kezéhez mentenek az levelek. Mostan ujobban mikoron az medgyesi győlésből bizon felette igen betegem visszamentem vala Déésre, mert az vajda urak is Medgyesről eloszlottak vala, annyira beteg voltam, hogy akármi kevés földre is két felől fogva vittének és azon harmadnapon, hogy Déésre jöttek, jöve hozzám ebédkoron (*ebéd*) az dési biró, vala nálam Gávajj Lukács és Imreh deák, az csicsói tisztartó; jóllehet én magam nem ehettem, de azokat ott marasztottam vala, miért hogy

ebéd korba jüttek vala hozzám és az biró ugyanazok előtt mondá azt, hogy az vajda urak foglalt küldtek volna, hogy Déesen száznyolcz ház jobbágyot az piaczon az fő polgárokat elfoglalják és mindeniken vegyének egy-egy forintot, mert soldost nem adtanak az désiek az ország közibe. Mikoron ezt hallám, csudálkozám rajta, hogy semmit nekem sem szóltanak, sem irtanak az vajda urak, hogy ez legyen akarattok, azt is gondolám, mely erős levelet adott királ ő felsége mind az vajda uraméknak és minden (*sic*) énnekem, hogy az várost, Déest, szabadságokban tartasuk és az vajda urak is rejá (*red*) ígérték magokat. Az város peniglen az beszédhez képest is nem szerzette volna meg az soldost. Azért mondám én azt az birónak, hogy nem hiszem, hogy vajda uramék akarattja legyen az Deés foglalása. Mert nem illik is az szolgának ura jószágát elfoglalni; ugyanazon közbe jöve fel az felső házba az foglaló az biró után, kezdé szorgalmaztatni ugyan előttem az birót az foglaló pénzért is sokféle beszédekkel, és mikor láttam, hogy akarna öszveveszni előttem az biróval, mert az is kemént szól val(*a*) az ő szabadságok mellett, mondám ezt az foglalóknak, jó uram, nem illik ennek semmiképen lenni, hogy az királ jószágát elfoglaljátok, mert sem király ő felsége nem mivelt olyat, kiért jószágát kelljen foglalni, sem én nem vétettem ő felsége után, hogy tisztemet elfoglaljátok tölem király hire nélkül, sem az város népe nem vétett, mert ha az biró el nem bocsátá az soldost, az nem királ büne, sem enyim, sem az városé, hanem csak az biróé és az tanácsé. Azért ha az biró bünes, ha mastan előttem avagy házánál avagy az piaczon meg akarjátok fogni, semmit ellenetek nem akarok szólnom; de az foglalásnak nem illik semmiképen lenni, mert ez királ jószága és volt, vagyon is ő felségének pénzes népe ez országban ugyan ez vajda urak alatt, három ezer embere, kik minden korába tartoznak az ő felsége jobbágyiért állatni az vajda urak (*sic*), mert ezek is ez polgárok éjjel-nappal királt szolgálják, látjátok, sóvágással, hajók csinálásával és sóhajóknak rakásával, kit szemetekkel láttok, mert akkoron rakják vala, rejá néztek, négy hajót sóval és csinálnak

vala egy gátat, kit meg nem készítgetnek három ezer ember mivével és ezféle szókkal kezdém mentenem az foglalásból, és mondá az foglaló, hogy ő ebben egyebet nem tehet és senkinek nem kedvezhet, mert hagyva vagy az vajda uraktól neki, mit kelljen mivelni; azért egyebet benne nem akar tenni és mondám, hogy ha az várost elfoglalja tőlem, én is kimegyek belőle és nekik hagyom mind sóvágatást és mind hajók csinálását és rakatását, arra hamar felele és mondá, hogy ha az vajdák neki hagyják, azt is elfoglalja és annak is gondját akarja és tudja hordoznia. Ezt hallván hogy nem szünik az ő felsége házában familiám előtt ilyen bosszú beszédekkel és kisebbséggel illetni, én is mondám ezt neki, látom keménségedet, de én is az én hitemre mondom, hogy ha elfoglalod az királ jószágát királ ellen, és ha ő felsége nekem is hagyja, én is fel merem ugyan házánál érte akasztatni és haragomba kiküldém előlem, kit bánok bizony még mostan is; hogy meg nem verettem, de ha én magam beteg nem leszek vala, hiszem istent, hogy az is meglészen vala, mert azelőtt is ugyanazon ember az restancia pénznek neve alatt megdúlá az Dészhez való falut és elhajtata tizenegy ökröt, jókat, választotta az szegén népét, azokba levágotott és az többivel megsztotzanak. Ezt mivelé böjt közébbe és mind azulta is azért az rovás pénzben, az kiért őket megdúlta vala, csak egy pénzt is be nem szolgáltatott, mert az egyik viceispán az vármegyében, és tartozott volna az dulás mellett igazat venni az restancia pénzért is, de azért semmit nem vett, hanem csak magoknak dúltanak. Továbbá kérék Gálvaj Lukácsot, mert az udvarbirája Dobó István uramnak, hogy haza menne sietséggel és kéréje Dobó István uramat, hogy ő ne miveltenéje ez foglalást az feljül megirt okokért, hanem büntetnéje ő kegyelme az birót tanácsiyal; de nem hogy ő kegyelme megszűnt volna, hanem holttá kelve mind lovagot, gyalogot Ujvárból rejám küldé és száznolcz ház jobbágyot az piacon főpolgárokat elfoglaltata magoknak az az két vajdának és azonnal más birákat tévének, kettőt, kiknek fejek és jószágok vesztében meghagyták, hogy az száznolcz ember közül én hozzám ne jöjjön sem éjjel, sem

nappal senki és semmit az király házához ne szolgáljanak, sem hajók dolgából, sem sódolgából, sem az gátnak töltéséből, és hogy azonnal száznolcz forintot adjanak nekik foglaló pénzt; mert ha megértik, hogy valaki ez parancsolat kivől cselekedik, fejével éri meg és énnekem azt izené az viceispán, hogy mostan vagy ideje, ha fel akarom akasztatni, mert ő eljár az ő dolgában, izeném, hogy tőlem nem lehet, mert sokan vagy, de idővel rejá gondolok, ha király ő felsége enged. És onnan Dészről felkele az viceispán, mene Aknára, az hol az sóbánya vagy, azt is elfoglalá, ott is más birót választott és meghagyta, hogy az foglaló pénzt egy-egy forintot kiszedje. Azért Dészen drabantokat hagyott vala képében, onnan Aknáról ismét felkölt, megyen egy oláh faluba, Somkút neve, azt is elfoglalá, azokon veszen tizenhat forintot egyéb élés nekől, onnan felkel, megyen Csicso tartományára, ott is egy néhány falukat elfoglal, kiken mit mivel, te kegyelmed megérti az Imreh deák levele másából, mennyi dülást, fosztást miveltek és emberek fogságát, kötözéseket, kit az nemesség jószágában nem miveltenek, sem az Csicso tartományán, azokon kiket Bocskai uram mostan bir, jóllehet azok is akkoron nem adtak volt csak egy soldost is.

Mindennek felette nagyobb bosszuságomra ez elmúlt csötörtöken az király jószágában dült, fosztott marhát Deésre vitték, hiszem, azt renélették, hogy otthon vagyok és az marhával ott osztotzanak. Azért meg nem győzem irnom minden rajtam lött bosszút, de ha annak mind semmibe kellene mulni es (is), én szegén jevevén ember vagyok, nincsen mit tennem róla, féltém magamat is, de az nagyobb, hogy az király ő felsége kiváltképen való akarata ellen mit mer Dobó uram mivelni.

Mert mikoron ez elmúlt gyűlésből Posenból az székelek Vásárhelre nekem meghozák az király ő felsége pecsétés instructióját, akkoron akarok vala fél hópénzt adnom az vajda uraknak, mert nem vala több pénzem és az ő felsége instructiója szerént első az vala, hogy az lovag trombitásoknak és dobosoknak legyen fizetések az kétezer lovag népnek számai között, kívánám értenem Dobó uramtól, mit akarna ő kegyelme ebből mivelni,

mert ez akarátja ő felségének. Azt izené az ennön dejájkjátúl és az Kendi Ferencz uram dejájkjátúl, hogy békét hagyjak én azféle instructiónak, mert neki vagyon instructiója és szerződése királtúl ő felségétül, mert ha ő neki háromszor kelljen királynak írni, sőt ha ő magának fel kelljen menni es (is), nem ad helt az mostan küldött instructiónak és én azt azonnal megírtam volt királynak ő felségének, de mind ez óráig semmi választ nem tön rejá, azért az instructió szerént semmibe el nem járhattam, félek rajta, hogy királynak ő felségének meg nem adták az levelet is.

Azután is király ő felsége nemcsak egy rendbéli dologról, egyik ad (sic) dési oltár-mesterségnek hogy békét hagyjon István uram, másik az Csicsó tartománya dézmájának és az újárának, harmad, hogy az dévai jevedelmét kezembe ereszje és hogy élésmestert szerezzenek avagy emberemet bocsássák az várakba az élésnek gondjaviselésére, kikre mindezekre az válaszom vagyon, hogy nem engedi addig egyeket is, hanem ő es (is) irt ő felségének mindezekről.

Jóllehet az oltár mesterség felől harmadik írása ő felségének, de mindenha ez válasz tette karácsontúl fogva; vannak egyéb sok rendbéli dolgok, kikből bizon felette igen bántattam, kiket nem győzők előszámlálnom, mert hiszem, hogy ezek is bántására vannak te kegyelmednek.

Király ő felsége leveléből, kit pöspek uramnak irt volt, értettem, hogy ha nekem helyem leend az én familiámmal egyetembe, tehát (sic) az dési kamrát engedi ő felsége mind az több kamrák praefecturájával egyetembe Kis Amorus uramnak, jóllehet én az dési kamra-ispánságot adtam vala Was Antal öcsémnek, mert nem lehet vala enmagamtúl az gondjaviselése jó módon király ő felsége hasznára, mert gyakorta énnekem az vajda urak mellett kellett forgódnom, mindazáltal én avval semmit nem akarok gondolnom, legyen az király ő felsége akarátja, csak jobb legyen és hasznosb ő felségének, de bizon hacsak én rajtam állott volna, nemhogy ilyen renden való embert szerzenék az kamrára, de még az többit is meg akartam változtatni és vélem, hogy hasznosb lett volna felségének, mely

dolog kitetszik csak eddig való cselekedéséből is, csak kelljenek az kamraispánok az számadásra, én erről többet nem irok, hiszem, az isten eléltet mind az én atyámfiával egyetembe, ugy legyen, az mint király ő felségét informálták, csak ne legyen, mint az Csicsó tartománya dolga, az javát eladá ő felsége és valamint tudjuk hasznát venni az hitvánának. Azért én is értvén és látván az király ő felsége akarátját is, mostan könyergöttem ő felségének, hogy adnája nekem az Kikelle (Küküllő) várhoz való tisztet olyan renden, mint mostan Glesan uramnál vagyon, erre peniglen abból is indultattam, mikort láttam, hogy más is kéri az én tisztemet, én is az másét. Mert lehetetlen dolog volt énnekem Désen eddig es. csak tiz személylyel lennem, mert nekem több familiám volt, vagyon is harminczket-tőnél is, kiket kellett tartanom, némelyeket Tordán én költségemre, némelyeket Iklódon Bánffij Mihály atyámfiánál, mert vártam az király ő felsége kegyelmességét mind ez óráig, az atyámfiatúl is el nem szagadhatok semmiképen, az vala mely szegénséggel kelleltik élnem is, és azért is kívánnám, hogy ő felsége segitene ez kikellői tiszttel és hogy én is inkább elég lennék ez mostani szolgálójára ő felségének; mert lenne valami respectus rejám mindentől. Oly helyen is vagyon, hogy szolgálhatnék is ő felségének róla; ezt peniglen te kegyelmed itt henn létében említette vala énnekem, csakhogy miért Glesan uramnak nem vala esztendeje ugyanazon tisztnek felvételében és ezt én csak addig kívánnám, mig valami örökséget adna ő felsége. Azért kérem te kegyelmedet, mint bizodalmas uramat, legyen gondomviselőm ez dolognak megnyerésében ő felségénél, az mi több dolog vagyon, megírtam királynak ő felségének.

Miért peniglen azt is értettem vala pöspek uramtúl is, hogy hallotta volna azt, hogy Péchij Gáspár uram az jószágot, kit király ő felsége Erdélyben neki adott volna, Gáspár uram azt eladta volna; mostan könyergöttem ő felségének azon is, hogy bátor ő felsége avagy csak azt nekem adnája pénzen, kiról es kérem te kegyelmedet, legyen gondomviselő és az hatalmas isten tartsa te kegyelmedet minden

javával. Datum Albae Juliae 20. die Julii 1554.

Servitor LADISLAUS WAS
de Gyalu m.p.

Nem szinte oka nekül vala az én könyörgésem, hogy te kegyelmed megszabadtana ez tisztból, mert látom vala az én riám kevetkezendő dolgokat, kiknél még nagyobb mer rajtam mivelni hamar való napon, meghallja azt te kegyelmed.

Idem LADISLAUS WAS
manupropria.

(Eredetije a nemzeti muzeum Nagy István-féle, gyűjteményében.)

A HÓRA LÁZADÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

I.

10. 944.

Mű Felsőleges Második József Római Császárnak, Magyarország királyának, Ausztriai Ertzhercegnek és Erdély Nagy fejedelmének királyi Guberniuma ezen levelünket látó, olvasó és olvasni halló ő Felsőlege hiveinek kívánván minden jókat, azon kegyelmes Fejedelmünk császári és királyi kegyelmét ajánljuk!

Felsőleges császári és királyi fejedelmünknek értésére esvén, hogy némely helységekben mely ártalmas és megveszett indulatból származott felháborodása legyen az oláh parasztságnek és ugyanezen oláh nép által minémű irtózásra méltó erőszakok és megfosztatások vitettenek eddig is végben; valamint ezen császári és királyi felség aról kegyelmesen rendelést tenni méltóztatott, hogy az ilyen háborúságos személyek ellen minden kedvezés nélkül való keménységgel és gyorsasággal kellessék bánni, ugy az iránt is hasonló kegyelmes rendelést tett, hogy valaki ezen zenebonának előjáróját vagy mást, a ki ennek főbb indítójának, gyarapítójának és vezérének tanáltatik, elfogja és személyesen illendő helyre általadja, mind annak tudniillik, a ki az előjárót, mind pedig azoknak, a kik a többi főbb indítókat fogva előadhatják, 300 arany jutalmok legyen. Annakokáért a királyi gubernium ezen ke-

gyelmes rendelését felsőleges urunknak ugyan ő felsége parancsolatjából ezen patentalis levélnek ereje mellett mindeneknek, az kiknek illik, tudtára adni és közönségessé tenni kívánta. Költ az erdélyi nagy fejedelemségbeli királyi guberniumtól Nagy-Szebenben 23-ik novemberben 1784-ik esztendőben.

B. BRUKENTHAL SÁMUEL m.p.
gubernator.

(P.H.) SZÉKELY DÁVID m.p.
cancellarius.

VERESS ÁDÁM m.p.
secretarius guber.

II.

Mű Felsőleges Második József Római Császárnak, Magyarország királyának, Ausztriai Ertzhercegnek és Erdély Nagy fejedelmének királyi Guberniuma ezen levelünket látó, olvasó és olvasni halló ő felsége hiveinek kívánván minden jókat, azon kegyelmes Fejedelmünk császári és királyi kegyelmét ajánljuk!

Mivel ezen hazában némely egybecsoportozott paraszt oláh sokaságnak minden tilalmas dolgokra zenebonával való rohanása alkalmatosságával egyéb irtóztató vétkes cselekedetek között ezen gonosznak napról napra szélesebben való kiterjedésében azon mód is gyakoroltatni tapasztaltatik, hogy azon megbódult rebellis sokaság az többi népet magok közül kibocsátott fellázasztó személyek által mind magoknak; mind az hitetőknek veszedelmére ligondolt hazugságokkal ezen irtóztató magok társaságokra falunként falunként hivatgatni szokta; hogy azért ezen gonosz továbbra is ne terjedjen és mások is különben mind királyhoz, mind az hazához való hiveségekről eddig ismeretes emberek ezen vakmerőségre ne vetemedjenek, mindeneknek, a kik ezen parancsolatot látandják; azokat a közelebb való helység tisztjeinek általadandják és megvizsgáltatván a dolog és vétkeseknek s ámitóknak tanáltatván, azoknak azon királyához s hazájokhoz mutatott hiveségeért 30 magyar forint jutalmok leszen minden személyért külön-külön minden bizonnyal. Hogy ha pedig ellenben valamely helység oly vakmerő bátorságra

vetemednék, hogy azon elcsábitó s bódító embereket befogadván, magát azoknak hitegetések által elbódíttatni szenvedné, tudtára légyen, hogy azon helységnek bírája harmadmagával hazánk törvénye tartása szerint élete megmaradásának minden remánységén kívül nyársba vonattatik.

E Regio Principatus Transilvaniae Gubernio.

Cibinii, die 18-va novembris Anno 1784

B. BROKENTHAL SÁMUEL
gubernator.

(P.H.) SZÉKELY DÁVID.

B. JÓSIKA ANTAL.

(Ns. Udvarhelyszék levéltárából vett másolat.)

IBRÁNYI SOPHIA ÉS FIA CSOMAKÖZY ZSIGMOND ZÁLOGLEVELE.

Mi Ibrányi Sophia, néhai nemzeti idősbik Csomaközy Sigmund uram özvegye és fia Csomaközy Sigmund, felvén mindkét ágon levő és leendő gyermekeinknek, egy szóval mindeneknek, valakiket ez alább megirt dolog most, akár jövődében akármi módon illetve s illethetne terheket, adjuk tudtokra, hogy mivel sem asszonyom anyámnak, sem penig én nekem módunk nincsen benne, hogy a kaponyi portiósckának gondját viselhetnénk, hanem inkább minden nap nagyobb pusztulását remélhetnők, arra nézve aztot egészen cum omnibus appertinentiis et utilitatibus obventionibus három esztendeig adtuk árendába nemzeti vitézlő Bartók István jó akaró urunknak, elhitetvén magunkkal, inkább ő kegyelme közelebb léte miatt jobb gondot viselhet s conserválhatja mint mink ilyen conditiók alatt.

Elsőben, hogy mindjárt mostan azon három esztendőre való árendát, ugymint száz rhénes forintokat id est flor. 100 ő kegyelmétől felvén, mindjárt per manus bocsátjuk ő kegyelmének ezen portiónkat, kezdődvén is ezen arenda terminusa prima Julij Anni currentis infrascripti.

2-do Adunk szabad épületet ő kegyel-

minek ötven forintig, kit tempore expletionis temporis arenda tartozunk ő kegyelmének, successorinak és cessionáriusnak letennünk.

3-tio. Hogy ha casu quo olyan portiózás lenne s az alkalmatossággal ezen portióra is olyan summa limitaltatnék, hogy sine collusione palfabili (?) le nem tehetnék szegény embereink exttime eo casu, ha ő kegyelme vagy praescriptusi annak letételére executione mediante is adigáltatnék, similiter tempore dictae expletionis annorum tartozunk ő kegyelmének refundalnunk, letennünk, ugy praescriptusink, mindazonáltal az olyan alkalmatosságot tempestive mindenkor tudtokra adja ő kegyelme, hogy bizonyos embereinket felküldvén, azok jelenlétében exigáltassék az olyan portió ezen kaponyiaktól, melyet ha ugyan nem cselekedhetnénk ilyen embereink jelenlétében is és annak letételére megirt Bartók uram adigáltatnék, tehát aztot annuatim tartozni fogunk lefizetni.

4-to. Az három esztendő eljövén, mindennemű vetéseket és obventiókat ő kegyelme és praescriptusi veszik be, jöllehet mindjárt azon esztendőben esendő első napján Juliusnak tartozni fog remittalni ezen portiót minden perpatvar nélkül. Hozzá adván azt, hogy ez esztendők eltelése után akármiikor kívánjuk s akarjuk kivenni ő kegyelme kezéből, tartozzék kiadni s remittalni magunknak és praescriptusinknak, ha penig nem akarná ő kegyelme, egy szolgabíró által visszavehessük.

Ultimo. A törvényes evictiót magunkra vállaljuk contra singulos et omnes legitimos impetitores, hogy megoltalmazzuk említett Bartók István uramat és praescriptusit ezen portiónk békeséges megmaradásában. Költ Kaponyában Die Vigesima Tertia Junij.

Millesimo Sexcentesimo Nonagesimo Sexto.

IBRÁNYI SOPHIA kereszt vonása
CSOMAKÖZY ZSIGMOND m.p.

(Eredetije Doby Antal gyűjteményében.)